

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

- Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника – О.І. Кисельова.

<i>Новікова Н. В.</i> Психологічна характеристика міжособистісних стосунків дітей дошкільного віку.....	86
<i>Сторож В. В., Набухотна Н. М.</i> Педагогічні умови для розвитку навичок подолання агресивних проявів у дітей старшого дошкільного віку.....	92
<i>Плачкова К. М.</i> Розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....	97
<i>Шевченко С. О.</i> Інтелектуальна готовність дитини до школи.....	105

Розділ II. Інноваційні методи та технології у просторі дошкільної освіти

<i>Булгакова О. Ю., Алексеенко В. В.</i> Ігрова технологія як сучасний засіб розумового виховання дошкільників.....	111
<i>Булгакова О. Ю., Балаклейцев О. О.</i> Наукові уявлення про розвиток творчих здібностей дітей у психолого-педагогічній літературі.....	115
<i>Булгакова О. Ю., Бойчук О. С.</i> Концепція емоційної сфери: теоретичний аналіз різних авторських підходів.....	122
<i>Булгакова О. Ю., Львов В. Ю.</i> Роль казкотерапії в розвитку емоційної сфери дошкільників: науково-практичний аспект.....	127
<i>Валлер К. М.</i> Освітньо-виховний потенціал природи у розвитку дітей від 2-4 років (на прикладі швейцарського лісового дитячого садка КлеверКідз).....	133
<i>Коваліна В. Г., Довбиш М.-Н. О.</i> Інноваційні методи як засіб естетичного розвитку в закладах дошкільної освіти.....	143
<i>Кримова Н. О., Салагор О. С.</i> Педагогічні умови формування соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання.....	149
<i>Найда Р. Г., Димитрова К. І.</i> Впровадження педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у сучасну дошкільну освіту: перспективи та виклики.....	155

ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДИ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ВІД 2-4 РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ЛІСОВОГО ДИТЯЧОГО САДКА КЛЕВЕРКІДЗ)

Магістрантка К. М. Валлер

У сучасній освіті все частіше виникає потреба переглянути традиційні підходи до виховання дітей, особливо у дошкільний період. На тлі зростаючого урбанізму, технологічного прогресу та обмеженого доступу до природи, діти дедалі рідше мають можливість взаємодіяти з природним середовищем, що негативно впливає на їхній емоційний, когнітивний та фізичний розвиток. Сучасні дослідження підтверджують, що природне середовище сприяє гармонійному розвитку дитини, а вплив природи на виховання та навчання значно перевищує ефекти, що досягаються у закритих просторах [1].

Зокрема, лісові дитячі садки, такі як «КлеверКідз» у Швейцарії, показують високу ефективність у розвитку ключових компетенцій у дітей віком 2-4 роки. Природа стає активним учасником освітнього процесу, пропонуючи дітям багатий сенсорний досвід, можливості для фізичної активності, творчості та розвитку соціальних навичок. В умовах лісу діти вчаться співпрацювати, вирішувати проблеми, відповідально ставитися до навколишнього середовища, що формує у них екологічну свідомість та емоційну стійкість.

Метою даного дослідження є аналіз освітньо-виховного потенціалу природного середовища для всебічного розвитку дітей віком від 2 до 4 років на прикладі швейцарського лісового дитячого садка «КлеверКідз». Дослідження покликане вивчити, як природне середовище сприяє розвитку когнітивних, фізичних, емоційних та соціальних навичок дітей, а також дослідити можливості адаптації природничої педагогіки в освітню систему України.

Завдання, що ставились у ході дослідження: аналіз су-

часних наукових підходів до впливу природного середовища на розвиток дітей дошкільного віку, зокрема в лісових дитячих садках та вивчення освітньо-виховного процесу у швейцарському лісовому дитячому садку «КлеверКідз», розробка практичних рекомендацій для впровадження елементів природничої педагогіки у дитячі садки України, зокрема у міських умовах.

Останні десятиліття в освіті все більше зростає інтерес до використання природного середовища як важливого ресурсу у вихованні дітей. Зокрема, це актуально для дошкільної освіти, де ранній досвід взаємодії з природою має вирішальне значення для формування гармонійно розвиненої особистості.

Уявіть собі дитину, яка біжить по лісу, обережно переступає через коріння дерев, грається з гілочками, збирає листя, спостерігає за мурашками. Для неї кожен момент — це відкриття, яке не тільки розвиває тіло, але й стимулює її розум, соціальні навички та почуття відповідальності перед світом. Саме цей природний контекст стає чудовим навчальним середовищем для найменших.

Лісові дитячі садки, як приклад природного ресурсу у вихованні дітей, показують, що природа може стати не лише фоном для гри, але й ефективним інструментом для розвитку когнітивних, емоційних і фізичних навичок. Ця тема є особливо важливою для дітей у віці від 2 до 4 років, коли вони найбільш чутливі до сенсорних стимулів і активно досліджують навколишній світ.

Щоб краще проілюструвати, як саме природне середовище стає основою для всебічного розвитку дітей, варто додати приклад розкладу дня у лісовому дитячому садку «КлеверКідз». Батьки приводять дітей до входу в ліс, де розпочинається їх день. Першою точкою на маршруті стає водойма, яку діти спостерігають протягом усього року. Зміни у природі, зокрема сезонні зміни біля водойми, завжди обговорюються з дітьми, що сприяє розвитку їхньої спостережливості та розуміння природних циклів.

Після цього діти йдуть стежками лісу до своєї поляни,

зупиняючись по дорозі для виконання різноманітних фізичних вправ і спостережень. Вони досліджують усе, що рухається, повзе чи росте навколо них: комахи, рослини, гриби, птахи тощо. Ця частина дня наповнена як фізичною активністю, так і когнітивними відкриттями.

На поляні діти роблять перший перекус, після чого починається підготовка до обіду. Вихователі організують дві команди: одна збирає деревину й розпалює багаття, інша нарізає овочі для приготування обіду. Спільно діти готують повноцінний і здоровий обід, що розвиває у них навички співпраці, відповідальності та самостійності.

Після обіду настає час для відпочинку — діти засинають на природі під кущами, відпочиваючи від активної першої половини дня. Після сну діти отримують легкий перекус.

Далі починається час для творчих занять: діти шукають у лісі матеріали для своїх поробок. Це можуть бути гілки, шишки, листя або камінчики — все, що їм вдасться знайти і використати для своїх виробів. Вільна гра йде за творчими заняттями, під час якої діти мають доступ до мотузок, молотків, цвяхів, пилок, ножів і збільшувальних скелець, що допомагає їм експериментувати, розвивати свої навички та робити власні відкриття.

Увечері діти зустрічаються з батьками: втомлені, брудні, але надзвичайно щасливі від активного дня на природі, наповненого іграми, навчанням та пригодами.

Швейцарський лісовий дитячий садок «КлеверКідз» — яскравий приклад того, як природа може стати потужним інструментом для всебічного розвитку дітей від 2 до 4 років. У цьому освітньому середовищі діти не лише грають, але й активно розвивають свої когнітивні, емоційні та фізичні навички, що робить лісові садки інноваційним підходом в дошкільній освіті.

Природа є джерелом нескінченних можливостей для когнітивного розвитку. Вона стимулює дітей до активного дослідження, допомагає розвивати допитливість, спостереж-

лівість, здатність до аналізу та критичного мислення. У роботах Василя Сухомлинського та Марії Монтессорі підкреслюється важливість дослідження природних явищ для розвитку інтелектуальних здібностей дитини [1, 5]. Наприклад, діти, які грають у природному середовищі, навчаються порівнювати об'єкти, класифікувати їх за різними ознаками, що сприяє формуванню базових когнітивних схем.

У природі дитина вчиться спостерігати, аналізувати та робити висновки. Наприклад, спостерігаючи за зміною пір року, вона розуміє, що влітку листя зелене, а восени змінює колір і опадає. Такий досвід формує у дітей базові наукові поняття та стимулює розвиток мислення. Як зазначає Радул і Ткаченко [6], природні процеси формують не тільки мову, але і цінності та світогляд дитини.

Запропонуйте дітям знайти різні види листя, каміння, палиці та створити з них власну картину. Розвиток когнітивних навичок під час створення картини з природних матеріалів полягає в стимуляції уваги до деталей, адже діти мають аналізувати різні форми, кольори та текстури. Вони розвивають здатність класифікувати та порівнювати об'єкти, знаходячи спільні та відмінні ознаки у листі, камінні та палицях. Також ця діяльність сприяє розвитку просторового мислення, оскільки діти вчаться розташовувати об'єкти в певній послідовності для створення композиції. Крім того, вона допомагає розвивати уяву і творчий підхід, що стимулює креативність та вирішення проблем.

Емоційний розвиток і соціальні навички в природному середовищі отримують особливий стимул завдяки гармонійній атмосфері, яка сприяє емоційній стабільності дітей. Спокій та краса природи знижують рівень стресу та тривожності, забезпечуючи умови для емоційного розвантаження що відповідає дослідженням Келлєрта [2]. Діти мають можливість вільно виражати свої емоції в безпечному середовищі, що зміцнює їхню емоційну стійкість і здатність керувати своїми почуттями. Крім того, взаємодія з однолітками в природних

умовах, наприклад, під час спільних ігор або групових завдань, розвиває важливі соціальні навички. Діти вчаться домовлятися, співпрацювати, вирішувати конфлікти та підтримувати одне одного, що сприяє зміцненню їхніх комунікативних здібностей та здатності працювати в команді.

Наприклад, спільні екскурсії на природу, під час яких діти доглядають за рослинами або тваринами, можуть мати великий вплив на розвиток соціальних навичок. Діти разом саджають дерева або квіти, вчаться співпрацювати для досягнення спільної мети, обмінюються ідеями та активно підтримують одне одного у процесі виконання завдання.

Фізичний розвиток дітей у природному середовищі отримує особливий стимул завдяки природним викликам, які включають різноманітні види активної рухової діяльності. Діти можуть бігати по нерівній поверхні, стрибати через каміння чи калюжі, лазити по деревах або підніматися на пагорби. Це підтверджено роботами Лу і його дослідженням про природні простори [3]. Ці види діяльності не лише тренують витривалість і зміцнюють м'язи, але й розвивають координацію рухів та баланс. Природне середовище надає багато сенсорних стимулів, які допомагають дітям краще усвідомлювати своє тіло в просторі, що є важливим для розвитку грубої моторики. Крім того, взаємодія з природними елементами, такими як земля, вода або деревина, стимулює дрібну моторику, що є основою для подальших навичок письма та творчої діяльності.

Природне середовище також має перевагу перед закритими приміщеннями, оскільки воно пропонує нескінченні можливості для вільної, спонтанної гри та експериментів. Діти можуть створювати власні «смуги перешкод» з гілок, каміння та інших природних об'єктів, що сприяє їхній фізичній активності та стимулює креативне мислення. Така діяльність також навчає дітей адаптуватися до різних умов і долати природні труднощі, що сприяє їхньому розвитку впевненості в собі та здатності до самостійного вирішення проблем.

Наприклад, така активність в лісі як «смуга перешкод», де діти повинні пролазити під гілками, стрибати через каміння або ходити по колодах, розвиває грубу моторику, оскільки діти тренують баланс, силу і координацію, долаючи різні перешкоди. Водночас, такий фізичний виклик допомагає дітям вчитися ставити перед собою цілі і наполегливо йти до їх досягнення, що зміцнює їхні особисті якості, такі як витривалість і впевненість у власних силах.

Морально-духовний розвиток дітей через взаємодію з природою охоплює формування важливих цінностей, таких як відповідальність, емпатія та усвідомлення власної ролі в світі. Сухомлинський стверджував, що природа — це не тільки джерело знань, але й засіб духовного та емоційного зростання. Особливо він акцентував на естетичному вихованні через природу, яке допомагає дітям розвивати уяву та етичні цінності. У творах, таких як *«Народження громадянина»* і *«Духовний світ школяра»*, він писав, що щоденні спостереження за природою формують у дітей мову, цінності та світогляд. Його підхід до виховання на природі залишається натхненням для сучасних педагогів.

Спостерігаючи за природними циклами, діти починають розуміти глибокі зв'язки між всіма живими істотами, що сприяє формуванню почуття єдності з природою. Догляд за рослинами або тваринами вчить їх відповідальності та турботі про інші форми життя, що формує у дітей важливе розуміння наслідків своїх дій і відповідальності за довкілля. Завдяки таким взаємодіям діти вчаться піклуватися про природу не лише на практичному рівні, але й на емоційному та етичному. Вплив природи на формування етичних цінностей підтверджується дослідженнями Каплан і Каплан [1].

Природне середовище також є потужним інструментом для розвитку екологічної свідомості. Як зазначають автори наукових записок Сухомлинського [8], щоденні спостереження за природою відіграють ключову роль у формуванні духовних і моральних якостей. Діти, спостерігаючи за тенді-

тністю природних екосистем, вчать розуміти важливість збереження природи та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Вони дізнаються про те, як їхні дії можуть позитивно або негативно впливати на природу, що закладає основу для майбутньої екологічно відповідальної поведінки. Розуміння краси та гармонії природи також сприяє розвитку естетичної свідомості, допомагаючи дітям бачити цінність у всіх проявах життя.

У дитячому садочку «КлеверКідз» діти приймають участь у міні-проектах, де вони саджають рослини, доглядають за ними та спостерігають за їх ростом. У процесі дітям пояснюється, як кожна рослина відіграє важливу роль в екосистемі, надаючи їм знання про фотосинтез, роль рослин у виробництві кисню та підтримці тваринного світу. Така діяльність допомагає дітям усвідомити важливість кожного елемента природи, навчить відповідальному ставленню до довкілля і розвине почуття турботи та поваги до всього живого.

У процесі роботи над розвитком дітей у дитячому садку «КлеверКідз» важливу роль відіграє не лише взаємодія з природою, а й спостереження батьків. Під час проведених інтерв'ю було зібрано кілька важливих коментарів, які допомагають зрозуміти вплив природного середовища на розвиток дітей.

Однією з ключових тем, що підкреслювали батьки, була помітна зміна в поведінці дітей після регулярного відвідування лісового садка. За словами одного з батьків: «Моя дитина стала більш спокійною та врівноваженою. Прогулянки на свіжому повітрі в лісі, контакти з природою допомогли знизити рівень стресу та тривожності, що особливо помітно після відвідування садка в порівнянні з часом, проведеним вдома чи в міських умовах.»

Інший батько поділився спостереженнями щодо розвитку самостійності та відповідальності у своїх дітей: «Коли моя дитина доглядає за рослинами або годує тварин, я бачу, як у неї формується відповідальність. Вона вчиться планувати, піклуватися про інших і усвідомлювати важливість своїх

дій для довкілля.»

Також багато батьків відзначили зростання соціальних навичок: «Моя донька навчилася краще спілкуватися з іншими дітьми. Ігри на природі допомагають їм швидше знаходити спільну мову, а участь у спільних завданнях, таких як садження рослин чи створення ігор з природних матеріалів, розвиває вміння домовлятися та співпрацювати.»

Крім того, батьки підкреслювали покращення фізичного стану дітей: «Мій син став значно активнішим. Природні перешкоди, які вони долають у лісі, розвивають його фізичні здібності. Я помітила, що його витривалість і координація значно покращилися, він став впевненішим у своїх рухах.»

Таким чином, коментарі батьків підтверджують, що природа є потужним інструментом для розвитку дітей, допомагаючи не лише у фізичному, але й у когнітивному, емоційному та соціальному аспектах.

Підсумовуючи вище зазначене, варто розглянути питання інтеграції природничої педагогіки в українську систему освіти, враховуючи позитивний досвід швейцарських лісових дитячих садків. В умовах, коли дедалі більше освітніх установ шукають інноваційні підходи до розвитку дітей, використання природи як освітнього середовища стає не тільки можливістю, але й необхідністю для всебічного розвитку дитини. Впровадження лісових програм у дитячі садки України може сприяти розвитку когнітивних, фізичних, емоційних та моральних якостей дітей, готуючи їх до майбутніх життєвих викликів.

Важливо провести подальші дослідження, щоб оцінити, як елементи природничої педагогіки можна інтегрувати в освітні установи України з урахуванням культурних, кліматичних та соціальних особливостей. Це може включати вивчення способів ефективного впровадження програм на основі природи в умовах міських дитячих садків та у тих регіонах, де доступ до природних ландшафтів обмежений. У таких випадках важливо створити подібні умови в межах наяв-

ного освітнього простору. Наприклад, можна облаштувати «природні куточки» на території дитячих садків або в приміщеннях, де діти могли б спостерігати за ростом рослин, доглядати за ними, вивчати комах, використовувати природні матеріали для творчості та ігор. Іншою альтернативою можуть стати регулярні екскурсії до найближчих парків, скверів або ботанічних садів, де діти можуть активно взаємодіяти з природою навіть в умовах міста.

Інтеграція природничої педагогіки в міських умовах може бути не менш ефективною, якщо підходити до цього з креативністю та залучати доступні ресурси. Розвиток такого підходу в Україні відкриває нові перспективи для якісної та сучасної дошкільної освіти, спрямованої на гармонійне формування особистості та відповідального ставлення до природи.

Вивчення впливу природничої педагогіки на дітей з особливими освітніми потребами потребує особистої уваги. Це дослідження може бути спрямоване на оцінку, як лісові дитячі садки можуть сприяти розвитку дітей з різними порушеннями розвитку (аутизм, СДУГ, затримка мовленнєвого розвитку тощо), і які індивідуальні стратегії слід застосовувати для їх успішної інтеграції у природне середовище.

Ці напрямки відкривають нові можливості для досліджень у галузі природничої педагогіки та сприятимуть її подальшому розвитку як важливого освітнього підходу в Україні та за її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kaplan R., Kaplan S. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. URL: <https://books.google.ch/books?hl=en&lr=&id=7180AAAAIAAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Kaplan,+R.+%26+Kaplan,+S.+The+Experience+of+Nature:+A+Psychological+Perspective.&ots=TrJ1RDsb-d&sig=Wl3T4hSCEwi5G62Mpze7AySK8RM#v=onepage&q=Kaplan%2C%20R.%20%26%20Kaplan%2C%20S.%20The%20Experience%20of%20Nature%3A%20A%20Psychological%20Perspectiv>

e.&f=false

2. Kellert S. R. Experiencing Nature: Affective, Cognitive, and Evaluative Development in Children. URL: [https://www.researchgate.net/profile/Stephen-Kellert-2/publication/232452144_Affective_Cognitive_and_Evaluative_Percep-tions_of_Animals/links/55475fb00cf23ff716872251/Affective-Cognitive-and-Evaluative-Perceptions-of-Animals.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Stephen-Kellert-2/publication/232452144_Affective_Cognitive_and_Evaluative_Perceptions_of_Animals/links/55475fb00cf23ff716872251/Affective-Cognitive-and-Evaluative-Perceptions-of-Animals.pdf)

3. Louv R. Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder. URL: https://www.google.ch/books/edition/Last_Child_in_the_Woods/TTsU-AAAAQBAJ?hl=en&gbpv=1&pg=PT3&printsec=frontcover

4. Scott S., Gray T., Charlton J., Millard S. The Impact of Time Spent in Natural Outdoor Spaces on Children's Language, Communication and Social Skills: A Systematic Review Protocol. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022, 19, 12038. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph191912038>

5. Zeliha Ozgen. Nature-Based Education in the Light of Montessori Philosophy: Meaning, Principles and Practices. URL: <https://www.oapub.org/edu/>

6. Montessori M. The Montessori Method. URL: <https://digital.library.upenn.edu/women/montessori/method/method.html>

7. Taplin J. T. Waldorf Early Childhood Care and Education in the 21st Century. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2024.1329773/full>

8. Радул О. С., Ткаченко О. М. Естетичне виховання засобами природи в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 214. С. 78-84. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-78-84>. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1840/1816>